

USAMLJENOST, SLOBODA I INTERNET: HUMBOLTOVSKA IDEJA OBRAZOVANJA U DOBA INFORMACIONE TEHNOLOGIJE

Apstrakt: Prema humboltovskej ideji obrazovanja, osnovna pretpostavka adekvatnog obrazovanja jeste nezavisnost obrazovnih ustanova. U okviru takve koncepcije obrazovanja naglasak je na sticanju i širenju znanja i oblikovanju karaktera samostalnim i slobodnim istraživanjem, u skladu sa Humboltovim geslom „usamljenost i sloboda” – *Einsamkeit und Freinheit*. Osnovna teza ovog rada jeste da je slobodan internet podsticajan za samostalno i slobodno opšte obrazovanje. Razvoj informacione tehnologije je učinio da komunikacija putem interneta bude svima dostupna i da se slobodno odvija. U obrazovanju, informacione tehnologije svakako pružaju mnoge korisne mogućnosti, ali i probleme. Slobodna komunikacija je neophodna za ostvarenje humboltovskeg ideala obrazovanja, te informacione tehnologije treba da budu u funkciji slobode komunikacije, slobode interneta, slobode obrazovanja i, time, u funkciji humanističkih ciljeva.

Ključne reči: humboltovska ideja obrazovanja, *Einsamkeit und Freinheit*, internet, informacione tehnologije, tržišni univerzitet.

Doba prosvetiteljstva poznato je kao doba razuma (*ratio*), a osamnaesti vek, kada je duh prosvetiteljstva bio u punom naboju, prema rečima D’Alamberta (Jean le Rond d’Alambert), vodeće figure francuskog prosvetiteljstva, „vek filozofije *par excellence*”. Razlog za to jeste očekivanje da će filozofija i nauka uopšte značajno poboljšati čovekov život. Krajem osamnaestog veka, Vilhelm fon Humbolt (Wilhelm von Humboldt) pružio je nacrt opšteg obrazovanja (*allgemeine Bildung*) koji je pruska država prihvatila kao zvaničan program obrazovanja naroda (*Volksbildung*) (Dobrijević 2007: 110). Prema Humboltovom shvatanju, obrazovanje proizlazi iz unutrašnjosti čovekove duše i sve spoljašnje okolnosti i događaji mogu samo inicirati, ali ne i uzrokovati obrazovanje (Oelkers 2001: 89). Takvo shvatanje je u duhu modernog neoplatonizma, sa uporištem u Šeftsberijevom (the third Earl of Shaftesbury,

Anthony Achley Cooper) pojmu *inward form* koji je ključan za nemačku klasičnu teoriju *Bildung*-a (Oelkers 1999: 29; Oelkers 2001: 88). Kao platoničar, Humbolt je smatrao da se moralnost kod ljudi može razviti obrazovanjem koje je vođeno idejama a ne, isključivo, školama (Oelkers 2001: 89). Takvo obrazovanje je unutrašnji moralni *Bildung* (*Innere moralische Bildung* (Ibid)), u kojem stvaran uticaj jedino imaju „prava umetnost” i „prava filozofija”. Stoga bi se Humboltovo shvatanje obrazovanja moglo razumeti kao unutrašnje oblikovanje čovekove duše koje obuhvata svako intelektualno i estetsko iskustvo pojedinca, pri čemu je pojedinac samostalan i nezavisan od uticaja države.

Bezuslovna akademska sloboda je nužna pretpostavka obrazovanja zasnovanog na Humboltovoj ideji. Pored toga što takvo obrazovanje ima za cilj formiranje opsežnog znanja kod čoveka, ono takođe oformljava slobodarski karakter pojedinca. *Einsamkeit und Freiheit* („samoća i sloboda”), kako je glasilo Humboltovo geslo, trebalo bi da omogućuje razvoj znanja, emancipaciju i prosperitet. Vilhelm Humbolt je pružao i utilitarističke argumente za svoju ideju obrazovanja kako bi ubedio pruskog kralja Fridriha da bude pokrovitelj takvog obrazovanja, što je možda neočekivano za neke savremene poklonike Humboltovog dela. Univerziteti, kao što su Oksford (Oxford) i Kembridž (Cambridge) u Velikoj Britaniji, Harvard (Harvard), Prinston (Princeton) i Jejl (Yale) u Sjedinjenim Državama, koji nisu napustili humboltovski ideal, jesu mesta odakle je potekao i gde se nalazi najveći broj naučnih istraživača i teoretičara koji su pružili i pružaju svetski značajne naučno-teorijske doprinose. Takvi doprinosi su zapravo neophodan uslov sveopšteg ekonomskog i kulturnog napretka. Bez njih ne bi bilo dobrobiti za najveći broj ljudi u svetu, niti emancipacije čoveka u bilo kom smislu.

U savremenom dobu univerziteti su postali sastavni deo ekonomskog sveta. Naučne i tehnološke inovacije postale su pokretač ekonomskog razvoja, te države podstiču univerzitete da se prema nauci odnose kao prema vrednom proizvodu. Od osamdesetih godina dvadesetog veka, akademska nauka je sve više dobijala aktivnu ulogu u pokretanju ekonomskog razvoja (Berman 2012: 3). Zbog sve većeg značaja koji akademska nauka ima za ekonomiju, širom sveta došlo je do amerikanizacije i evropeizacije univerziteta, to jest, do akademske internacionalizacije po modelu američkog ili evropskog visokog obrazovanja (koja se u Evropi odvija pod okriljem Bolonjskog procesa) koja omogućava uporedivost, objedinjenje i saradnju univerziteta širom sveta. To čini da naučna istraživanja, bilo gde u svetu da se odvijaju, na globalnom planu podstiču i rast naučnog znanja i ekonomski napredak. Posledica takve globalizacije visokog obrazovanja i nauke jeste da najveću korist od tog procesa imaju one zemlje koje najviše ulažu u obrazovanje i

nauku i čiji je ekonomski rast najveći. Još jedna posledica jeste gubitak autonomije univerziteta, pošto kriterijumi i drugi parametri obrazovanja moraju da budu samerljivi između različitih univerziteta i obrazovnih institucija, te se moraju međusobno usklađivati, što bi, samim tim, značilo da ih univerziteti ne mogu postavljati samostalno i nezavisno.

Inkorporacija univerziteta u tržišnu privredu zahteva prilagođavanje akademskih naučnih istraživanja ekonomsko-tržišnim tokovima i njihovo usmeravanje ka ciljevima koje tržište određuje ili ciljevima koja određena naučna istraživanja postavljaju tržištu, prema kojima treba usmeriti i privredni razvoj i druga naučna istraživanja. U takvom položaju akademske nauke, obrazovanje koje ima za cilj oblikovanje čovekove duše, razvoj moralne vrline i podsticanje stvaralaštva kod čoveka, marginalno je u odnosu na obrazovanje koje ima tržišne ciljeve koje privreda ili sama nauka postavlja.

Sa druge strane, razvoj tehnologije komunikacije koja je posledica ekonomskog i naučnog razvoja, a koja je i sama njihov katalizator, dovodi i do promena u obrazovanju. Internet kao sredstvo komunikacije, zajedno sa ostalim sredstvima informacione tehnologije koja se u današnje vreme najviše koriste, i to u najrazličitije svrhe, ima svoju funkciju i kao obrazovno sredstvo koje može da revolucionarno izmeni obrazovanje, ali takođe i da ga vrati njegovim izvorima. Čini se da je internet prikladno sredstvo za ostvarenje humboldtovskog ideala opšteg obrazovanja, budući da omogućava slobodno i samostalno istraživanje sadržaja koji je relevantan za nauku, filozofiju, umetnost i kulturu. Putem interneta moguće je pristupiti literaturi iz svih naučnih i kulturnih oblasti, gotovo na svim svetskim jezicima ili u prevodima. Najznačajnija dela klasične filozofije i književnosti dostupna su putem interneta na izvornim jezicima paralelno sa prevodom, čime je olakšano njihovo tumačenje. Takođe, internet kao stalno rastuća arhiva sadrži gotovo nepreglednu sekundarnu literaturu, interpretacije dela koje se stalno umnožavaju, naučne studije od samih početaka moderne nauke do danas. Sve je to dostupno pojedincu uz minimalan fizički napor, mada pretraživanje sadržaja koji bi bio odgovarajući za istraživanje pojedinca može biti, i najčešće jeste, mukotrpan posao, koji zbog obima materijala zahteva dosta vremena i pažnje. Istraživački posao mogu olakšati alati poput onih za pretraživanje reči u dokumentima u elektronskim formatima i algoritmi dubokog učenja koji, recimo, na internetu preporučuju radove na osnovu istorije pretraživanja. Internet enciklopedije mogu pružiti dobar pregled bilo koje oblasti i spisak relevantne literature za tu oblast. Na internetu su dostupni čak i video i audio-snimci predavanja i debata stručnjaka, od kako su takvi snimci nastajali do današnjeg vremena kada su naučne konferencije neizbežno medijski praćene. Univerziteti, fakulteti, instituti i druge naučnoistraživačke

organizacije uveliko su prisutne u internet medijskom prostoru, imaju svoje internet sajtove i profile na društvenim mrežama, a komunikacija između naučnih istraživača putem interneta postala je svakodnevica i neophodnost. Uz to, internet veoma olakšava mobilnost studenata i istraživača i omogućava kvalitetno studiranje na daljinu.

Sve obrazovne aktivnosti putem interneta odvijaju se uglavnom nezavisno od političkog uticaja države, no ne i nezavisno od izvesnih ekonomskih interesa. Neke naučne studije, obično naučni članci u prestižnim časopisima ili monografije eminentnih autora izdate kod izdavača svetskog renomea, dostupne su jedino kupovinom ili pretplatom, i to putem interneta zahvaljujući usluzi elektronskog bankarstva koja je dostupna širom sveta. Savremeno izdavaštvo u nauci upravlja se ekonomskim ciljevima, čime se često zanemaruju naučni ciljevi i ograničava sloboda u naučnom istraživanju, budući da se istraživači uslovljavaju da se usmeravaju ka oblastima koje će posledično biti najprofitabilnije. Opet, to je posledica prožimanja akademske nauke i tržišne privrede, gde naučni rezultati nisu samo proizvodi na nekoj vrsti tržišta, već i podsticaj za privredni i tehnološki razvoj. Najviše se finansijski podstiču naučne oblasti koje su i najznačajnije za privredu, a danas bi to bile one koje su u vezi sa informacionom tehnologijom kao najprogresivnijom. Paradoks savremenog sveta je da informaciona tehnologija koja omogućava mnoge slobode u komunikaciji, samim tim i u svim aspektima čovekovog života pa tako i u obrazovanju, ograničava čovekovu slobodu usmeravajući njegove interese ka razvoju informacione tehnologije kao krajnjoj svrsi. Samo zato što je polje informacione tehnologije ekonomski najplodonosnije, to nije razlog da ono bude glavni cilj ka kojem su usmerene čovekove snage, te da se zanemare ostala polja čovekovog života, pa i sama čovečnost. Informaciona tehnologija treba da bude sredstvo u funkciji ostvarenja humanističkih ciljeva, a najznačajnije bi bile funkcije intelektualnog, moralnog i kulturnog formiranja čoveka kao slobodnog i samostalnog pojedinca. Doba informacione tehnologije može biti doba učenosti *par excellence*, ali i, suprotno tome, mračno doba tehnološkog varvarstva. Izbor budućnosti je na samom čovečanstvu.

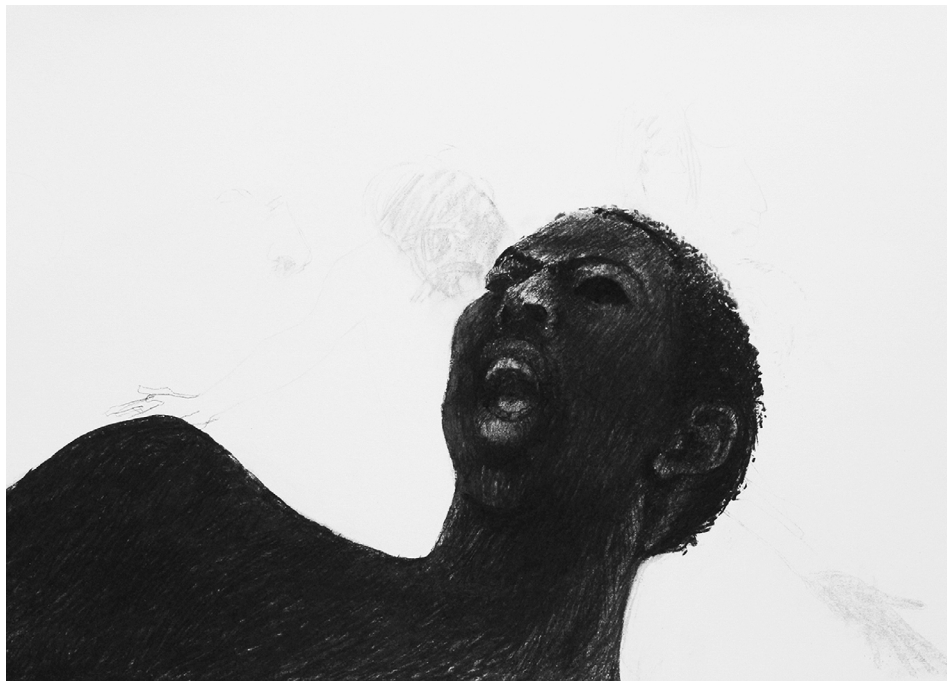
LITERATURA

Berman (2012): Elizabeth P. Berman, *Creating the Market University: How Academic Science Became An Economic Engine*, Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Dobrijević (2007): Aleksandar Dobrijević, *Bildung* – pojam, koncepcija, ideal, u: *Filozofija i društvo*, 18 (2), Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.

Oelkers (1999): Jürgen Oelkers, The Origin of 'Allgemeinbildung' in 18th Century Germany, in: *Studies in Philosophy and Education*, 18, 1–2.

Oelkers (2001): Jürgen Oelkers, Wilhelm von Humboldt, 1767–1835, in: J. A. Palmer (Ed.), *Fifty Major Thinkers on Education: From Confucius to Dewey*, London & New York: Routledge.



Predrag Terzić, Graz 03, ugljen na papiru, 70x50cm, 2015.

Miloš Agatonović

Preschool Teacher Training College

Kruševac

LONELINESS, FREEDOM, AND THE INTERNET: HUMBOLDTIAN IDEAS OF EDUCATION IN THE AGE OF INFORMATION TECHNOLOGY

Summary: According to the Humboldtian idea of education, the prerequisite of an adequate education is the independence of educational institutions. This model of education puts emphasis on acquiring and expansion of knowledge and formation of character through independent and free research, in accordance with Humboldt's dictum "loneliness and freedom" – *Einsamkeit und Freiheit*. The central hypothesis of this paper is that the freedom of the Internet is stimulating for independent and free general education. The development of information technology made the Internet communication available and free. In the field of education, information technology certainly offers numerous useful possibilities, as well as problems. The freedom of communication is necessary for the accomplishment of the Humboldtian ideal of education; therefore, the purpose of information technology should be the freedom of communication, freedom of the Internet, freedom in education, and, consequently, humanism.

Keywords: Humboldtian idea of education, *Einsamkeit und Freiheit*, Internet, information technology, market university.